

INTERNATIONELLT

Så påverkar utsläppshandeln industrin inom LO-distriktet Gotland

Författare: Magnus Nilsson

© Landsorganisationen i Sverige 2023

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Produktion och tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2023

LO 23.02 40

Innehåll

Förord	4
Så funkar utsläppshandeln	6
<i>Gratistilldelningen av utsläppsrätter minskar år från år</i>	7
<i>Gratistilldelningen är fastställd till och med 2025</i>	8
<i>Utsläppsrätterna kommer troligen att bli allt dyrare</i>	8
Verksamheter som omfattas av utsläppshandel inom LO-distriktet Gotland (industri- och energianläggningar)	9

Förord

EU HAR BESLUTAT om en klimatlag som säger att man ska bli klimatneutral till år 2050. För att nå målet har EU sedan 2005 ett system med utsläppsrätter som kallas EU-ETS (EU-Emission Trading Scheme).

Systemet sätter ett tak för hur mycket koldioxid tung industri och kraftverk får släppa ut. Den sammanlagda tillåtna utsläppsvolymen fördelas till företagen i form av tillstånd som kan köpas och säljas. För varje år minskar antalet utsläppsrätter, vilket driver upp priset på dem och år 2040 släpps inga nya. Det blir då i praktiken förbjudet att släppa ut koldioxid.

Syftet med utsläppsrätterna är att förmå de verksamheter som ingår i systemet att ställa om och bli klimatneutrala. Tanken är att investeringar i klimatsmart verksamhet ska bli relativt sett billigare jämfört med att köpa utsläppsrätter.

Det innebär att EU-ETS driver på en strukturomvandling som antingen innebär att:

1. Företaget investerar i alternativa produktionssätt eller energikällor som gör dem fossilfria och kan fortsätta att verka.
2. Företaget kan eller vill inte investera i åtgärder som gör dem fossilfria och kan därför inte fortsätta att verka.

Som facklig organisation med strävan efter en Rättvis Omställning är det viktigt att veta vilka planer och förutsättningar företagen har för att bli kvitt koldioxidutsläppen. På så sätt kan vi agera för att arbetstagarna får rätt kompetensutveckling, vidareutbildning eller omskolning. Vad som krävs beror på om de verksamheter som orsakar för stora koldioxidutsläpp väljer att genomföra de förändringar som krävs för att minska dessa eller, i värsta fall, lägger ner. Ser vi att det enda alternativet är nedläggning bör vi så tidigt som möjligt aktivera lokala, regionala och eventuellt nationella politiker för att rikta näringspolitiska insatser till regionen.

Klimatfrågans strukturomvandling skiljer sig från annan strukturomvandling.

Mycket av strukturomvandlingen sker succesivt och i små steg och drivs av ekonomiska förändringar där nya varor konkurrera ut gamla eller genom att de kan produceras billigare i andra länder eller genom automatisering. Den gröna omställningen drivs av beslut som syftar till att skapa en klimatomässigt hållbar värld. Denna är samtidigt mer överblickbar av följande skäl:

1. Redan nu vet vi vilka företag som helt eller delvis måste ställa om. Det gäller för samtliga verksamheter inom EU-ETS som ännu orsakar stora koldioxidutsläpp samt de företag som tillverkar varor eller tjänster som enbart är intressanta för fossilberoende produkter.
2. Vi vet när det senast måste ha genomförts. Sverige ska vara klimatneutralt senast 2045 och EUs system med utsläppshandel upphör runt år 2040. Vi kan och bör därför redan nu kan planera för den gröna strukturomvandlingen.

3 frågor för en rättvis omställning

Som arbetstagare har vi ett intresse av att veta hur EU-ETS, men också den svenska klimatpolitiken, påverkar den egna arbetsplatsen. Genom att via fackföreningen ställa följande frågor till företaget kan vi själva vara pådrivande för att säkra våra jobb och bidra till att verksamhetens ställer om mot klimatneutralitet.

1. Vilken miljö- och klimatpåverkan orsakas genom företagets verksamhet?
2. Vilka åtgärder måste företaget vidta för att minska denna påverkan?
3. Vilken kompetens behöver arbetskraften för genomföra denna omställning?

Johan Hall

utredare på LOs Enheten för internationella frågor

Rättvis omställning

Rättvis omställning innebär för fackföreningsrörelsen att man bejakar åtgärder som håller den globala temperaturstegringen så lång under 2 grader som det är möjligt, med ambitionen att inte överskrida 1,5 grader. Detta ska dock göras på ett sätt som ger full sysselsättning och garanterar människor möjligheter till en god egen försörjning. De ska inte ställas mot varandra utan måste båda uppfyllas.

Så funkar utsläppshandeln

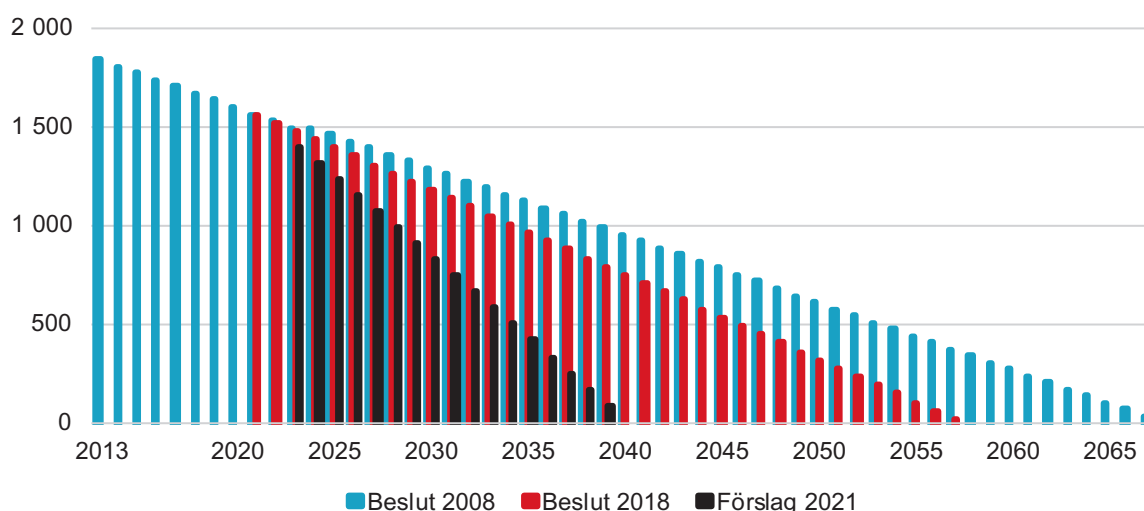
SYFTET MED EUs UTSLÄPPSHANDEL är att steg för steg minska, på sikt stoppa utsläppen av koldioxid från de verksamheter som omfattas. I systemet ingår just nu drygt 10 000 större energi- och industrianläggningar inom EES (EU27 plus Island, Lichtenstein och Norge), men dessutom all flygtrafik mellan flygplatser i dessa länder. Ofta sägs att utsläppshandel innebär att man låter marknaden styra politiken, men man kan lika gärna hävda att politikererna genom utsläppshandeln har tagit ett stadigt grepp om utvecklingen.

Så här fungerar det:

1. Via EU-lagstiftningen fastställs ett gemensamt tak för de utsläpp som omfattas. De berörda verksamheterna måste i efterhand lämna in utsläppsrätter som täcker de utsläpp som skett, annars väntar dryga böter – i EU-systemet över 100 euro per ton koldioxid.
2. Utrymmet för utsläpp krymper successivt – taket sänks genom att utgivningen av nya utsläppsrätter år från år minskar enligt ett på förhand bestämt schema.
3. De företag som omfattas av systemet kan komma över utsläppsrätter antingen genom gratistilldelning från Kommissionen, genom att köpa utsläppsrätter vid de offentliga auktioner som anordnas, eller på "andrahandsmarknaden".
4. På "andrahandsmarknaden" kan företag (eller rena spekulanter) köpa och sälja utsläppsrätter. Vare sig handeln eller priset på utsläppsrätter påverkar hur stora de samlade utsläppen blir – detta är redan fastlagt i lagstiftningen. Syftet med handeln är enbart att styra utsläppsminskningarna till de anläggningar som kan sänka sina utsläpp till lägst kostnad. På så sätt hoppas man kunna minimera de samlade kostnaderna.

Priset på utsläppsrätterna styrs av tillgång och efterfrågan. Är efterfrågan på utsläppsrätter hög och tillgången låg, stiger priset. Är efterfrågan låg och tillgången hög, faller det. Kortsiktigt kan priset påverka hur utsläppen utvecklas, men hur stora de samlade utsläppen blir bestäms inte av priset utan av "takets", det vill säga hur många utsläppsrätter som totalt ges ut.

Nyutgivning av utsläppsrätter, miljoner per år

Reglerna för systemet har skärpts i flera steg. Det beslut som togs 2008 innebär att utgivningen av nya utsläppsrätter skulle ha upphört 2067 (blå staplar). Nuvarande regler beslöts 2018 och innebär att nyutgivningen upphör cirka 2057 (röda staplar). Inom kort väntas EUs regeringar och Europaparlamentet besluta om en ytterligare skärpning där utgivningen stoppas cirka 2040.

Från och med när utgivningen av nya utsläppsrätter upphör, är det i princip förbjudet för verksamheter inom systemet att släppa ut koldioxid från förbränning av fossila bränslen eller från industriprocesser.

Gratistilldelningen av utsläppsrätter minskar år från år

Vissa av energianläggningarna i systemet har fortfarande en mindre gratistilldelning av utsläppsrätter. De flesta måste dock numera köpa hela sitt behov av utsläppsrätter, antingen vid de offentliga auktioner som anordnas, eller på andrahandsmarknaden.

De industrier som omfattas av systemet, tilldelas däremot varje år ett antal gratis utsläppsrätter. Syftet med gratistilldelningen är att förhindra att företagen förlorar i konkurrenskraft i förhållande till industrier utanför EU på grund av utsläppshandeln. I takt med att systemet stramas upp, minskar dock gratistilldelningen.

Tilldelningen baseras främst på anläggningens förväntade produktion. Alla företag inom en bransch får i princip lika många utsläppsrätter per ton produkt (eller motsvarande), baserat på hur mycket de mest "klimateffektiva" företagen släpper ut. Företag med lägre utsläpp än "riktmärket" kan därför tilldelas fler gratis utsläppsrätter än de behöver för sina egna behov. Överskottet kan företagen antingen spara för kommande behov, eller sälja på andrahandsmarknaden. Om gratistilldelningen till företaget inte räcker, måste det köpa utsläppsrätter, antingen vid de offentliga auktioner som anordnas eller på andrahandsmarknaden. Företag med lägre utsläpp än gratistilldelningen kan tjäna pengar på systemet.

Gratistilldelningen är fastställd till och med 2025

Beslut om gratistilldelningen av utsläppsrätter 2021–2025 togs redan 2021. Hur tilldelningen ser ut i ditt LO-distrikt framgår av stapeldiagrammen på kommande sidor.

För de flesta innebär besluten lägre gratistilldelning än under perioden 2013–2020, men för vissa ökar tilldelningen.

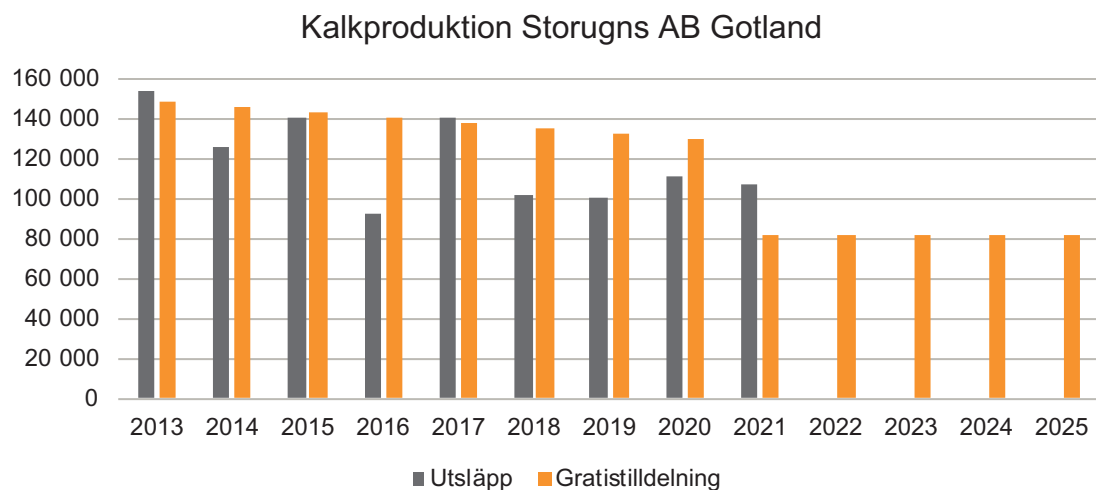
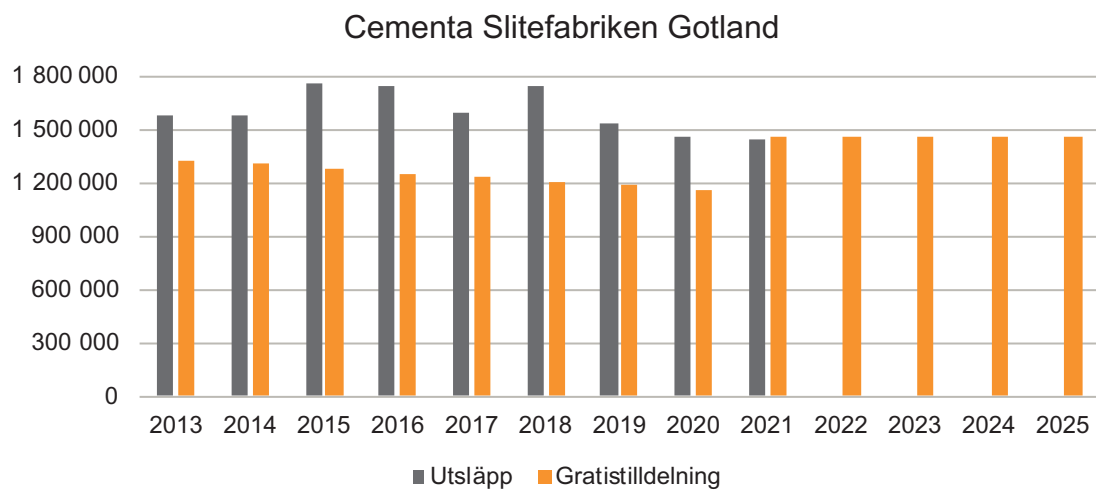
Utsläppsrätterna kommer troligen att bli allt dyrare

Som framgår av stapeldiagrammet på föregående sida, förbereder EU en skärpning av reglerna för utsläppshandeln. Gratistilldelningen kommer att minska. Sannolikt kommer den att helt fasas ut i början av 2030-talet. Kring 2040 upphör nyutgivningen helt. Beslut väntas under första halvåret 2023.

Efterhand som nyutgivningen av utsläppsrätter stryps, kommer priset på utsläppsrätter sannolikt att stiga. Det kommer att bli alltmera nödvändigt, och alltmera lönsamt, för företagen att pressa ned sina utsläpp. Ju snabbare en industri lyckas pressa ned sina utsläpp, desto säkrare jobb.

Verksamheter som omfattas av utsläppshandel inom LO-distriktet Gotland (industri- och energianläggningar)

Utsläpp 2013–2021 samt gratistilldelning av utsläppsrätter 2013–2025. Rangordnade efter utsläpp 2021 (notera att skalan kan skilja kraftigt mellan olika diagram).

Rapporten finns att hämta
i pdf-format på LOs hemsida.

Februari 2023

www.lo.se

OMSLAGSFOTO: Lars Forsstedt